هاوڕێ باخەوان

وشە پەڕتەوازەکان

بەرگی چوارەم

سەرجەمی ئەو وتار و دیمانانەیە کە لە سێپتێمبەری ٢٠١٦ەوە تا ٢٠٢٠ لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندندا بڵاوبوونەتەوە
بەبڵاوبوونەوەی هەر بابەتێکی نوێی نووسەر، ئەم دۆکومێنتە نوێدەکرێتەوە.
ڕۆژی نوێکردنەوە: ٢٣-٨-٢٠٢٠

ناوی پەڕتووک: وشە پەرتەوازەکان
نووسەر: هاوڕێ باخەوان
بابەت: کۆمەڵە وتار و دیمانە
بەرگ: چوارەم

ناوەڕۆك

ناوەڕۆك 3
وتەیەك 4
کورد و فەیسبووک 5
بۆچی رکم لە ئەردۆگان نییە! 7
دادگای تایبەت بە لوبنان چی کرد؟! 10
ئەو کەناڵانەی ئەم نووسینانەی تێدا بڵاوکراونەتەوە 13
پەڕتووکەکانی نووسەر 14

وتەیەك

هزری مرۆ، بیرکردنەوەی، هەڵسوکەوتی و هەموو دیاردە مرۆییەکانی تری وەک هەنگامەکانی تەمەنێتی. منداڵێکی شیرەخۆرە زۆرترینی هزر و بیرکردنەوەی بۆ شیرەکەیەتی، هزر و هەڵسوکەوتی مێرمنداڵێک لە زۆربەی کاتدا یاخی و سەرکەشە. بەڵام پاش خۆناسینی ئەو مێرمنداڵە، ئەو بیرکردنەوەیە هێمن دەبێتەوە و تاوای لێدێت لەگەڵ هەڵکشانی تەمەندا ئەو بیرەش لە چوارچێوەیەکدا خۆیدەگرێت.

دیارە ئەم هاوکێشەیە بەسەر هەموو مرۆڤێکدا ناسەپێت و مرۆڤایەتی و کوردایەتی گەلێک ریزپەڕی بەخۆیەوە دیتووە.

لە رەوەندی هزری ئێمەدا کەسانێکمان هەن خاوەن هزری لەرزۆک و بەپێی هەر کات و ساتێک و لەبەرژەوەندیی خۆیان، هەر جارەی رەنگێکیان لەخۆیانداوە، هزر و بیرکردنەوەی ئەوانە ئەگەرچیش لەباری فیزیکییەوە تەمەنیان بەرەوخوارچووە، بەڵام بیریان لە چوارچێوەیەکی ئاشکرا و هێڵێکی یەکئاراستەدا خۆیی نەبینیوەتەوە. زۆر جارانیش ئەم هزرە لەرزۆکە کارەساتی گەورەی نەک تەنها بۆ خودی ئەو مرۆڤە، بەڵکو بۆ نەتەوەکەشمانی لێکەوتووەتەوە.

مایەی خۆشبەختی و شانازیمە، کە بیرکردنەوەم هەر لە سەردەمی مێرمنداڵیمەوە لەیەک ئاراستەدا خۆیی بینیوەتەوە. تەواوی ئەو نووسین و وتار و کورتە لێکۆڵینەوانەشی کە پێشکەشی خوێنەرانمم کردووە، هیچیان ئەم سەنگەر و ئەو سەنگەر نین و هەموویان سەنگەری نەتەوەکەمن[1] ..

هاوڕێ باخەوان
16-06-2003

---

1 زۆربەی ئەو وتارانەی کە لە رۆژنامە و گۆڤارەکان و ماڵپەڕە کوردییەکاندا بڵاوم کردوونەتەوە، دەستم نەکەوتوون و هەندێکیانم لە رێی ئنتەرنێتەوە بینیوە. هەر بۆیە کۆکردنەوەیانم لەم بەرگانەی وشە پەڕتەوازەکاندا بەپێویست زانی و ناویشم نا "وشە پەرتەوازەکان".. هەندێک نووسینم لە جارێک زۆرتر بڵاوکراوەتەوە، هەندێکیشیان بە ویستی خۆم نەبووە و هەندێک رۆژنامە و گۆڤار و ماڵپەڕ سەربەخۆ و بەبێ پرسی من بڵاویان کردووەتەوە. هەربۆیە لێرەوە تکا لەو کەناڵە بەرێزانە دەکەم کە بەبێ پرسی خۆم هیچ نووسینێکم بڵاونەکەنەوە. ئەمە مافی رەوای خۆمە و هیوادارم رەچاوی بکەن.

شایانی باسە کە شێوەی رێکخستنی وتارەکان بەپێی مێژووی بڵاوکردنەوەیانە.

هەندێک نووسینم بەبێ رەزامەندیی خۆم لەکاتی بڵاوکردنەوەدا دەستکاریکراون، هەندێکیان بەجۆرێکی واهی شێوێنراون کە مەبەستەکەی منیان تێیدا تێکداوە. بەڵام لێرەدا تەواوی نووسینەکان وەک خۆی کاتی خۆی چۆنم نووسیوون، هەرواهیش بڵاومکردوونەتەوە.

لەگەڵ زۆربەی دیمانەکانم پرۆفایلی خۆم بڵاوکراوەتەوە، بەڵام لێرەدا لەبەر جێگرتن بەپێویستم نەزانی ئەو پرۆفایلانە دووبارە ببنەوە و لامبردوون.

کورد و فەیسبووک

کورد، خۆی باش ناسیوە! بۆیە وتوویەتی؛ کورد بدوێنە شەرحی دڵی خۆی دەکات! زانیاری شتێکی زۆر گرانبەهایە. زۆرێک لە کاپیتاڵی جیهان بۆ زانیاری دەڕوات. بەگشتی زانیاری بە ئاسان دەست ناکەوێت، دەبێت یان خۆتی بۆهیلاک بکەیت یانیش لەبەرامبەردا بڕە پارەیەک بدەیت..

ئەم هاوکێشەی زانیاریدانە بۆ کورد ناگونجێت. چونکە ئێمە بەدرێژایی مێژوو گوێمان بە زانیاری نەداوە و شەرحی دڵی خۆمانمان بە بەلاش بۆ خۆمان و دەرەوەی خۆشمان کردووە! ئەوەش لەپاڵ هۆکارگەلێکی تردا دەبێتە پێهێنەری ئەو بارودۆخە سەیرەی کە هەمیشە تێیدابووین.

پێشتر کە فەیسبووک نەبوو، شەرحی دڵی خۆمانمان بۆ خۆمان و بۆ ئەوەی بشێ و نەشێ، بۆ دۆست و دوژمن، لە رێی بەیتە کوردییەکانەوە دەکرد. ئێستا فەیسبووک هەیە. زۆربەمان هەژمارمان هەیە و زۆر شت دەیخەینەڕوو، هەر لە مەنجەڵە یاپراخی گەڵامێوەوە تاوەکو جوڵەی هێزی پێشمەرگە، گەریلا و شەڕڤانەکانمان لە بەرەکانی شەڕدا.

ئەمڕۆ مەکتەبی سیاسیی حیزبێک کۆدەبێتەوە، پێویست ناکات زۆر بوەستیت و بزانیت ئەو حیزبە چیی باس کردووە، سەیرێکی فەیسبووک بکە و هەر خۆیان، یان کەسانی نزیک خۆیان، ئەوەی لە کۆبوونەوەکە باسکراوە، بە خۆڕایی پێشکەشی تۆ و دۆستی تۆ و دوژمنانی تۆی دەکەن.

فەیسبووک بۆ ئێمە، ئامرازێکە بۆ بەخشینی زانیاریی هەستیار بۆ دوژمنەکانمان، ئامرازێکی گرنگیشە بۆ سووکایەتیکردن بەیەکتری، هێماکانی یەکتری. سووکایەتییەکە گەیشتووەتە رادەیەکی وا کە تەنانەت گوێش نەدرێت بە هێما نەتەوەیی و نیشتمانییەکان، گرنگ ئەوەیە کەسی بەرامبەر و لایەنی بەرامبەر بشکێنیت، ئیتر ئەوە دەبێتە هۆی شکاندنی شکۆی وڵات و نەتەوەیەکیش، ئەوە کێشەی ئەوانە نەبووە و نییە کە سووکایەتییەکان دەکەن.

ئەم فەیسبووکە، ئامرازێکی گرنگی دوژمنانی ئێمەیە. پێشتر سەرمایەیەکی زۆریان خەرج دەکرد تاوەکو بزانن من، تۆ و ئەو چین. ئێستا ئەو سەرمایەیەشیان بۆ گەڕاوەتەوە، چونکە خۆمان بە ویستی خۆمان چین و چی نین! لە رێی فەیسبووکەوە دەیخەینە بەردەستیان!

دیارە ئێمە هەرگیز گرنگییەکی ئەوتۆمان بە زانیاری و ئامار نەداوە. هەربۆیە نازانین ئایا رێژەی ئەوانەی فەیسبووک بۆ مەنجەڵە یاپراخ بەکاردێنن چەندن، ئەوانەی بە راستی بۆ زانیاری وەرگرتن و زانیارییدیانی باش چەندن، ئەوانەشی کە بۆ سووکایەتیکردنی لایەنێکی ناوخۆی بەکاردێنن چەندن.

من لای خۆمەوە لەسەر ئەو هەزاران "هاوفەیس"ەی لە فەیسبووک هەمە، بۆم روونبووەتەوە کە چارەکیان لە مەنجەڵە یاپراخەکەن، کەمینەیەکیان بۆ زانیاری وەدەستخستن و زانیاریی گرنگ بەخشینن. بەڵام ئەوەی دەمێنێتەوە کۆمەڵێک مشخۆری کرێگرتە یان خۆبەخشی حیزبەکانن کە من جیاوازی لە نێوان هیچیاندا ناکەم و بەم رۆژگارە بە هەق و بە ناهەق خەریکی بەخشینەوەی درۆ و سووکایەتی و یەکتر شکاندن و

بڵاوکردنەوەی زانیاریی تایبەتی و نهێنین، کە پێش ئەوەی لایەنەکەی خۆی سوودی لێوەربگرێت، سوودێکی گەورەی گەیاندووەتە دوژمنانمان.. پاشتریش ئەو سوودەی دوژمنان، دەبێتە خراپترین زیان کە پێش هەر کەس و لایەنێک سەری سووکایەتیکەر و حیزبەکەی خۆی دەخوات!

سۆشیاڵ میدیا، کە فەیسبووک بەشێکی هەرە گرنگی پێکدێنێت، داتاگەلێکی بێ-ستروکتیورە – بیگ-داتا. ئەم داتایانە بە هەزاران رێکخراو و بەرنامەی پێشکەوتوو توێژینەوە و ئەنالیزی گرنگی لێوە هەڵدەهێنجێت. بەجۆرێک کە رەوتی سەرئەنجامی هەڵبژاردن و کۆمپانیا گرنگەکانی زلهێزانی جیهانیش دیاریدەکات. داتاکانی سۆشیاڵ میدیا رۆژانە دەکرێنە داتابەیسی زەبەلاحەوە و داشبۆرد و سەرئەنجامی گەورە پێک دێنن بۆ بەئەنجامگەیاندنی کاری زۆرێک لە وڵاتان و کۆمپانیاکان. هەربۆیە هەر گۆڕانکارییەکی باش یان خراپ لەسەر ژیان و وڵاتی ئێمە، پەیوەستە بە داتاکانی ناو سۆشیاڵ میدیا، بەتایبەتی فەیسبووکەوە. بۆیە گرنگە بزانرێت لەسەر سۆشیاڵ میدیا چی دەگوزەرێت، چی دەگوترێت و چۆن ئاڕاستەدەکرێت!

هاوڕێ باخەوان

٢٠٢٠-٠٦-٠٧

بۆچی ڕکم لە ئەردۆگان نییە!

نەک هەر ڕکم لێی نییە، بەڵکو زۆرجاریش لەبەرخۆمەوە دەڵێم ئافەرین جمهور باشکەندە! هەر پایەداربێت...
ڕەجەب، "تورک"ێکی ئیخوانییە، سەرۆکی پارتی ڕەگەزپەرستی تورک ئاک پارتییە، لە دوای مستەفا کەمالەوە بە سەرسەختترین دوژمنی کورد دادەنرێت. لە سەردەمی فەرمانڕەوایەتیی ئەمدا تورکیا و باکووری کوردستان تاریکترین سەردەمەکانی بەڕێکردووە. بەهۆی ئەم ڕەجەبەوە سەدان هەزار خەڵکی کورد لە باکوور، ڕۆژاوا و باشووری کوردستان کوژراو، بریندار و ئاوارەبوون.
ڕەجەب لەنێو ناوەندە جیهانییەکاندا بە سووکترین و بێ-مۆڕاڵترین سەرکردەکانی دونیا ناودەبرێت.. لێ من هەر خۆشم دەوێت!
ئیخوانییەکان، دەیان ساڵە کار بۆ زیندووکردنەوەی شکۆی لەناوچووی عوسمانییەکان دەکەن.. نەجمەدین ئەربەکان و عەبدوڵڵا گوڵ پێشتر کارئاسانیی زۆریان بۆ ئەردۆگان کرد تاوەکو ئەمیان بە ئاشکرا باسوخواسی شکۆی لەناوچووی عوسمانییەکان و زیندووکردنەوەی دەستەڵاتیان بهێنەوە یادی تورک و ڕای گشتیی جیهانی.. گۆڕینی ناوی پارتی ئیخوانییەکان لە تورکیا هەر تاکتیکێک بووە و هیچی تر.. تا لە کۆتاییدا بەناوی ئەکەپەوە گیرساوەتەوە.. ئەگیان نە پارتی ڕەفا و ئەوانی تر و نە پارتی ئاک لە ستراتیژی بیری تۆرانی و زیندووکردنەوەی سەڵتەنەتی عوسمانی بە موو جیاوازییان نەبووە و نییە!
ئەردۆگان، بەو کۆنسێپتەوە تورکی سەرخۆش و گەشکە کردووە.. بەهۆیەوە ئەو دیموکراتی و مافی مرۆڤ و هەموو ئەو درۆیانەی تر کە لە تورکیادا بانگەشەی بۆ دەکرا، ڕوویان ئاشکرا بوو.. هەر بەهۆی ئەم کۆنسێپتەشەوە بوو کە ئابووریی تورکیا لەوپەڕی بەهێزییەوە داڕما و ڕۆژانەش نرخی لیرە لە خوارییە.. برسێتی و گرانییەکی سەیر ڕووی لەو وڵاتە کردووە کە بەرایی هەمان ئەو بارودۆخەی دوا ڕۆژانی ئیمپراتۆری عوسمانییە!
گۆڕانکاریی ڕیشەیی، هەڵچوون و داچوونی ئابووری، ڕووخانی دەوڵەت و هەڵگیرسانی جەنگ بە هۆکارێک و دووان و سیان بەدی نایەت! کۆمەڵێک هۆکار و لە کۆتاییشدا شا-هۆکارێکی گرنگ هەموو ئەو هۆکارانە دەکاتە داینەمۆی گۆڕانکاریی ڕیشەیی.. پێشکەوتن یان داڕمانی ئابووری.. ڕووخانی دەوڵەت یا دابەشبوونی یان هەڵگیرسانی جەنگ..
تورک لە سەروبەری کۆتایی دەستەڵاتی عوسمانییەکان، بەهۆی زۆر هۆکارەوە کە زۆر باسکراون، نزیکەی مەڵۆ بۆ خەرمانێکی ئیمپراتۆرەکەی نەمایەوە.. کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی دەستەڵاتی تورکەکانی خزاندە ئەو ناوچەیەی کە ئێستا پێی دەڵێن تورکیا و دیارە پێشتریش خاکی گریک، ئەرمەنی، کورد، لاز و ئەوانی تربوون و بە زۆری زۆرداری داگیرکرابوون..
ئەردۆگان و هاوبیرانی، دەمێکە خەریکی کۆکردنەوەی هۆکارەکانی گۆڕانکاری یان جەنگن.. گرنگترینیان بە بەردبارانکردن و ڕێپێگرتنی هێزەکانی ئەمریکا بوو تاوەکو لەڕێی موسڵەوە نەیەنە خاکی "ئێراق"ەوە.. ئەوە سەرەتای گەشکەی تورک بوو بە هێزی خۆی لە ناوچەکەدا کە ڕێ لە گەورەترین هێزی جیهان بگرێت بە خاکەکە"ی"دا تێپەڕێت!.. تورک

بە بەردبارانکردنی هێزکانی ئەمریکاشەوە نەوەستان، بەڵکو لە پەرلەمانی تورکیا بە فەرمی ڕێگریان لە هێزەکانی ئەمریکا کرد تاوەکو خاکی "تورکیا"، باکووری کوردستان بەکارنەهێنێت بۆ لێدانی ئێراق!
پاشتریش لە زۆر بۆنە و کۆنفلیکتی تری نێوان تورکیا و ئەمریکا هەڕەشەی داخستن یان دەرکردنی هێزەکانی ئەمریکایان لە بنکەی سەربازیی ئنچەرلیکی ئامەد کردووە..
ساڵانێکی زۆرە تورک، بە راست و بە چەپ، لاقی ئەم و ئەو دەگرێت لە ناوچەکەدا.. لێدانی کورد هەردەم لە گیرفاندا بووە و ساڵانێکە هەر بە کوردی باکوورەوە ناوەستێت.. رۆژاوای وێرانکرد.. باشووری وێرانکرد.. تەنانەت گەریلاکانی پژاکیش دەکوژێ و چنگیشی گەییشتۆتە رۆژهەڵاتی کوردستان.. گەر بێهێزیی ئێران هاوشێوەی ئێراق و سووریا بووایە، ئەوا دەمێک بوو هێرشی سەربازیشی کردبووەسەر رۆژهەڵاتی کوردستان.
پێشتریش بەدڵنیاییەوە لەدەستدانی کاراباخ و ناوچە کوردنشینەکانی نێوان ئەرمەنستان و ئازربایجان هەر بەهۆی سیاسەت و پاڵپشتی تورک بووە.. هەڕەشە بەردەوامەکانیان بۆ ئەرمەنستان، یۆنان و قوبروس و وڵاتانی بەڵکانیش یەکێکە لە کارە بەردەوامەکانی تورک لەم چەند ساڵەی دواییدا.
زۆرجار پرسیارێک دەکرێت کە زۆر گرنگە! تورک بۆ وادەکات! بۆچی لە ناوچەکەدا جگە لە ئازربایجان یەک دۆستی نییە! لە کۆمەڵگای نێودەوڵەتی جگە لە بەرژەوەندیی ئابووری و سەربازی تەنها لەگەڵ قەتەر و پاکستاندا نێوانی باشە! تەنانەت زۆرینەی ئەندامانی پەیمانی ناتۆش دژی تورکن!
وەڵامی ئەم پرسیارە ئەو هۆکارگەلەن کە تورک بەم دەیان ساڵەی دوایی کۆیی کردوونەتەوە بۆ گۆڕانکاری، جەنگ یان دابەشبوونی تورکیا. ئەو هۆکارانەی کە تورک خۆی لە هەموو کەس باشتر دەزانێت چین و چییان داوە بەدەست ئەرمەنستان، گریک، وڵاتانی بەڵکان و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی تاوەکو هەڵوێستێکی هاوبەش لە پاشەڕۆژدا لە دژی بنوێنن.. بەرایی ئەو هەڵوێستە لەو بانگهێشتەی ساڵی ٢٠١٩ی ئەمریکا بوو بۆ ئەردۆگانی خۆشەویستی من، لەوێ ئەردۆگان رسواکرا، لێی توورەبوون، گوێیان بادا و زۆری تر کە هێشتا ئێمە نایزانین!
لە لایەکی تریشەوە، رووسیا بە هەمان شێوەی ئەمریکییەکان لە تورکیا پڕە، هەموومان ئەو سووکایەتییەی پوتینی سەرۆکی رووسیامان بە ئەردۆگان بینی کە چەندین خولەک بە مەبەستەوە و بۆ سوکایەتیپێکردنی ئەردۆگان بەبەرچاوی کامێراکانەوە، لەژێر تابلۆی گەورەترین دوژمنی تورک و عوسمانی، لە چاوەڕوانیی ئەودا بوو.!
هەر کات تورکیا یان ئەردۆگان لە رووداوێکدا کەرێتییەک دەنوێنن، من شاگەشکەدەبم دەڵێم ئافەرین جمهور باشکەندە.. ئەوە هۆکارێکی تریشت دایە دەستەوە..
تەنانەت کە کۆشکی جانکایای تەواوکرد و بەسەر پلیکانەکاندا بە نێوان جەنگاوەرەکانی قەرە قۆینلۆ و ئاق قۆینلۆ و سەلجوقیدا سەرکەوت.. من پیرۆزباییم لێیکرد.. ئەو کۆشکەش یەکێک بوو لە هۆکارەکانی گۆڕانکاری.. ئەو کۆشکە سەلماندی کە ئەوان بە دڵنیاییەوە خەریکی نوێکردنەوەی ئیمپراتۆری عوسمانی و داگیرکاریی نوێن! هەر لەو کۆشکەشدا بوو بۆ یەکەمجار بە ئاشکرا نەخشەی پەیمانی میللی هەڵواسرا، کە رۆژاوای کوردستان و باشووری کوردستانی بە موسڵ و کەرکوکیشەوە لەسەرە!

ماوەیەکە ئەردۆگان بە وڵاتانی چواردەوری خۆیەوە نەوەستاوە پەلیشی کێشاوە بۆ وڵاتانی دەریای ناوەڕاست! لە لیبیا دەستێوەردانی سەربازی و لەلایەکەوە خەریکی پشکنینی گاز و نەوتە لە ئاوە نێودەوڵەتییەکاندا کە یۆنان و وڵاتانی ئەوروپای هارکردووە.. ئەمیش دەبێت هۆکارێک تر و وردە وردە ئارامیی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی کۆنترۆڵی خۆی لەدەستدەدات! کۆنترۆڵ لەدەستدانی زلهێزێکی ئەوروپی وەک فەرەنسا بەئاشکرا دیارە و ناکۆکییەکانیان زۆر لەوە قوڵترە کە ئێمە لە میدیاکاندا دەیبینین!
ئێمە پەلەمانە، زۆریش پەلەمانە! لەوەشدا ناهەقمان نییە، چونکە هیچ نەتەوەیەک وەک ئێمە بەدەست تورکەوە خوێن و فرمێسکی نەڕشتووە! تەنانەت ئەوەی ئێمە لەوەی ئەرمەنییەکانیش خراترە! ئەوان چ نەبێت بوونە خاوەنی دەوڵەتی خۆیان و ئێستا بە هەموو پێوەرێک لە ئێمە بەختەوەرترن.. بەڵام کارەساتی ئێمە بەدەست تورکەوە هەر بەردەوامە.. لەم کاتەدا کە ئەم دێڕانە دەنووسم، لەوانەیە فڕۆکەکانی تورک جەرگی دایکێکی کورد یان زۆرتر بسووتێنن!
گەشبینم، تا ئەردۆگانمان هەبێت هۆکارەکانی گۆڕانکاری زۆرتر دەبن و ئەمجاریش تورک یەک لەسەر دەی خاکەکەی دەمێنێتەوە! دەستەڵاتیشی وەک ئەوەی دوای رووخانی ئیمپڕاتۆری عوسمانی کەمدەبێتەوە..
ئەوەیە نهێنیی خۆشەویستیی من بۆ ئەردۆگان.. پایەداربێت جمهور باشکەندە.. هەر تەمەندرێژ بیت بۆ ئافراندنی هۆکاری زۆرتری هەڵوەشاندەوەی تورکیا!

هاوڕێ باخەوان
٢٠٢٠-٠٨-١٧

دادگای تایبەت بە لوبنان چی کرد؟!

لە پاش جەنگی جیهانیی دووەم، لایەنە براوەکانی جەنگ بە کۆنسێپتی مافی مرۆڤ، کەس لە سەروو یاساوە نییە و هێنانەکایەی دادی نێودەوڵەتی، مرۆڤایەتی بەڕێوە دەبەن. دادگا نێودەوڵەتییەکانیش بەشێکی گرنگە لە خزمەتی ئەو کۆنسێپتە بۆ بەڕێوەبردنی جیهان. دادگاکان سیاسین، پێش ئەوەی لە خزمەتی ئاشتیی نێودەوڵەتی و مافی مرۆڤدا بن. هەر لایەنێک لە دژی بەرژەوەندیی براوەکانی جەنگدا بێت کە ئێستا جیهان بەڕێوەدەبەن، دادگایەکی بۆ دادەمەزرێنن، دیارە دادگاکانیش بەزۆری بۆ بێدەستەڵاتەکانە. چەندین دەوڵەت تیرۆری دەوڵەتی بۆ دەیان ساڵە بەڕێوەدەبەن و هیچ دادگایەکیش بۆ ئەوان لە گۆڕێ نییە.. ئەمە لایەنە ستراتیژییەکەی ئەو دادگایانەیە. لایەنە تاکتیکییەکەشی، خۆشگوزەرانییە بۆ ئەو کارمەندانەی ئەو ئاژانسانە بەڕێوەدەبەن و لە خزمەت کۆنسێپتە سیاسییەکەیدان.

دادگای تایبەت بە لوبنان، لە چەند ساڵی سەرەتای دروستبوونیدا لە ساڵی ٢٠٠٥ەوە، دەستەیەک لە دادگا نێودەوڵەتییەکانی تری شاری لاهایی لە زۆر بواردا بانگهێشتکرد بۆ پێدانی ئامۆژگاری و شارەزایی بەم دادگایە. بەو بۆنەیەوە من لەلایەن دادگای یۆگۆسلاڤیاوە چەند جارێک رۆیشتمە ئەم دادگایە.. کەم و زۆر شارەزاییم تێیدا پەیداکرد.. زۆرێک لە هاوکارانم بوونە کارمەندی ئەم دادگا نوێیە، منیش ئەو چانسەم هەبوو بەڵام نەمکرد.. زۆرجار لێیانم دەپرسی رەوشەکە چۆنە؟ دەیانگوت هەمان پیساییە! واتە هەمان پیسایی دادگای یۆگۆسلاڤیای نێودەوڵەتی و ئەوانی تر!

پاش چەندین ساڵ و بینینی چەندین کەیس لەلایەن ئەم دادگایەوە، ئەوکاتی کە من بۆ دادگای کۆسۆڤۆ کارم دەکرد و هەردووک دادگا چەند پلاتفۆرمێکی وەک یەکیان بۆ کارە یاساییەکان بەکاردێنا و منیش لە دادگای کۆسۆڤۆ بەڕێوەبەری ئەو پلاتفۆرمە بووم، دیسان یان من دەچوومە دادگای لوبنان یان ئەوان دەهاتنە لای ئێمە. وەک نەریتێک و بەپێکەنینەوە هەمان پرسیارم دەکردەوە، رەوشەکە چۆنە؟ وەڵام هەمان پیسایی بوو!

دادگای تایبەت بە لوبنان، دادگایەکی نێودەوڵەتیی نیمچە نەتەوە یەکگرتووەکانە. بە ناوکۆیی نەتەوە یەکگرتووەکان، دەوڵەتی لوبنان و سەرمایەی دەوڵەتە دەوڵەمەندە عەرەبییەکان دامەزراوە. ئەم دادگایە وەک هەموو دادگاکانی تری شاری لاهای، دادگایەکی پێش هەموو شتێک دادگایەکی سیاسییە بۆ پەردەپۆشکردنی زۆر کاری تر کە لە جیهاندا روودەدەن. ئەگەرنا ئەوا کاری زۆر خراپتر و کاریگەرتر لە تیرۆرکردنی حەریری لە لوبنان و ناوچەکەدا روویانداوە و روودەدەن، کەچی نەک دادگا بەڵکو هەندێک جار میدیاکانیشیان دەیکەن بەژێر خۆڵەوە. بۆ نموونە هەر لە لوبناندا کۆمەڵکوژیی سەبرا و شاتێلا روویدا و نە دادگا و نە هیچ!

سەرەتا کە دادگاکە بڕیاری لەسەردرا و دروست بوو، حکومەتی هۆڵەندی گرنگترین و مەحکەمترین باڵەخانەی پێشکەشکرد کە پێشتر باڵەخانەی دەزگای هەواڵدەریی هۆڵەندی بوو، زۆر لە هاوکارانم پێیان وابوو کە دادگایەکی بچووک دەبێت و ماوەیەکی زۆر کەم

دەخایەنێت! من ئەوکات پێم وانەبوو، چونکە ئەو جۆرە دادگایانە بێجگە لە لایەنە سیاسییەکەی تاوەکو ئەگەر تێوەگلانی لایەنێکی براوەی جەنگی تێدابێت بە کاوەخۆ کاری لەسەربکەن و شوێنپێیەکانی بشارنەوە، کەسابەتێکی باشیشە بۆ زۆرێک لە بەشداربووانی! بەتایبەتی ئەو ستافانەی کە پرۆفیشناڵ و دیپلۆماتن.. باسی دادوەرەکان ناکەم کە مانگانەیەکی واهییان هەیە کە تا بتوانن بە هەق و بە ناهەق کەیسەکان درێژ بکەنەوە و بەهۆیەوە ئەگەر کەیسێک بە چەند مانگێک تەواو ببێت، ئەوان لە خۆڕا دەیکەنە ساڵێک! لەمەدا کەیسەکانی دادگای یۆگۆسلاڤیای پێشوو باشترین نموونەن کە لە هەزارەی دوومەوە بۆ هەزارەی سێیەم بەردەوامییان هەبووا!
هەلی کار، لەناو ئەو دادگایانەدا و هەموو بەشەکانی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان زۆر گرنگە، بەڕادەیەک ئەگەر بگەیتە پلەی پرۆفێشناڵ یان دیپلۆمات، ئەوە وەک ئەوە وایە لۆتۆ-ت بۆ دەرچووبێت! ئەگەر ببیتە دادوەر، کە پلەکەی لە ژێر سکرتێری نەتەوە یەکگرتووەکانە، ئەوە وەک ئەوە وایە بووبیتە ئەندامێکی شاهانەی وڵاتێکی پێشکەوتوو.
کەمترین مانگانەی کارمەندێکی ئاسایی ئەو دادگایانە یان هەر ئاژانسێکی نەتەوە یەکگرتووەکان بە پلەی ستافی گشتی، سێ هەزار دۆلاری مفتە بەبێ ئەوەی ئەو کارمەندە باج بداتە ئەو وڵاتەی کاری تێدادەکات. کارمەندی پرۆفێشناڵ مانگانەکەی لە ٦ هەزار دۆلارەوە دەستپێدەکات! کارمەندی دیپلۆمات ١٠ هەزار دۆلار و دادوەرەکان ١٥ هەزار دۆلارا (ئەم مووچانە وەک دەستپێکە و بەپێی لێڤڵ و ستێپ بەرزتر دەبنەوە). هەڵبەت ئەم مانگانەیە تەنها دەستکەوت نییە! تەنها بۆ نموونە، لە پرۆفیشناڵ و بەرەو سەرەوە، بۆیان هەیە لە دووساڵ جارێک لەسەر هەژماری ئەو ئاژانسەی کاری بۆ دەکات سەردانی وڵاتی خۆی بکات (دیارە هاوژین و منداڵەکانیشی هەر لەسەر هەمان هەژمارن). منداڵەکانی لەسەر هەژماری ئاژانسەکەی لە خوێندنگای نێودەوڵەتی دەخوێنن. دیپلۆماتەکان و بەرەوسەر ئۆتۆمبیلی کۆر-دیپلۆمات بەکاردێنن و لە هەموو وڵات و شوێنێک کار ئاسانییان بۆ دەکرێت. کەسابەتە گرنگەکەی تر بۆ ئەو کارمەندانە، گەشتکردنی کارە! کە پێم وابێت نیوەی سەرمایەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ئەم گەشتانە دەڕوات. کارمەندی نەتەوە یەکگرتووەکان، بە تکتی بزنز گەشت دەکات، رۆژانە بەپێی ئەو وڵاتەی گەشتی بۆ دەکات پارەی بۆ خەرج دەکرێت، کە هەرزانترین وڵات رۆژانە ١٣٨ دۆلارە (ئەم زانیارییەم کۆنە و دیارە ئێستا زۆرترە) ئەم رۆژانەیە بەپێی پلەی ئەو کارمەندە دەگۆڕدرێت و بەرز دەبێتەوە. هەڵبەت لەو ماوەی گەشتانەدا مانگانەکەی خۆشی هەر وەردەگرێت. هەموو ئەم زانیارییە داراییانە لەسەر ماڵپەڕەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان ئامادەیە و هیچی شاردراوە نین.
تێڕامێنن، لە ماوەی ئەو ١٥ ساڵەی دادگای تایبەتی بە لوبنان، چەند کارمەندی دادگاکە گەشتی لوبنانیان کردووە و چی سەرمایە لەو گەشتانەدا خەرجکراوە! لەوانە بوو بە نیوەی ئەو سەرمایەیە، رێژەی هەژاری لە لوبناندا زۆر کەمبکرایەتەوە.
لەبەرئەوە پێتان سەیر نەبێت کە دادگاییەکەی "تاوانباران"ی حەریری ١٥ ساڵی پێچوو و سەرئەنجامیش لە بڕیاری دادگادا نەیتوانی بەتەواوەتی بە خەڵکی لوبنان و قوربانییان و مرۆڤایەتی بڵێت، ئەمە بەرهەمی ١٥ ساڵ کاری ئێمە بووا تەنانەت خودی بنەماڵەی حەریریش بە بڕیاری دادگا زۆر خۆشحاڵ نەبوون! دیارە بڕیاری دادگاییەکە زۆر لەوە

زۆرتری پێدەچوو، بەڵام بەهۆی تەقینەوەکەی ئەم دواییەی بەندەری لوبنانەوە بڕیارەکە پێشخرا، تاوەکو بەهۆیەوە تەونێکی تر بە چواردەوری حیزبوڵلای لوبنانیدا بتەنن.
دادگای لوبنان تەنها ئەمەی کرد! لەو ماوەی ١٥ ساڵەدا، سەدان کارمەندی دادگاکە، ژیانێکی شاهانەیان لە لاهای بەڕێکرد، کۆمەڵێک گەشتی خۆشیان بۆ بەیروت و کرد و پیاسەی زۆریان لە کەناری رەوشەکرد و لە رێستۆرانتە کەشخەکانی سەر دەریا خواردنی خۆشیان خوارد. منداڵەکانیان لە خوێندنگای نێودەوڵەتی خوێندیان.. پارەیەکی باشیان بۆ ژیانی پاشتریان پاشەکەوت کرد.. خانەنشینی نەتەوە یەکگرتووەکانیشیان مسۆگەرکرد. لە کۆتاییشدا بڕیارێکی سەرمنانەی دەرکرد.
ئەمە ئەوە بوو کە دادگای تایبەت بە لوبنان کردی.
لەو رۆژەوەی سەربرێنیتسا لە یۆگۆسلاڤیای پێشوو سەربڕدرا و هەزاران کەس جینۆسایدکرا، تا رۆژی ئەمرۆ دادگا نێودەوڵەتییە تایبەتییەکەی یۆگۆسلاڤیا، نەیتوانی هیچ بۆ ئەو منداڵانە بکات کە کوشتارەکان بەبەرچاویانەوە روویدا، ئەو منداڵانە گەورەبوون و ئێستا خۆشیان باوانی منداڵن، گەنجەکانی ئەوکات، ئێستا پیرن و پیرەکانی ئەوساش بەهیوای ئەوەوە بوون دادگای یۆگۆسلاڤیا حەقیان بەسەنێت، لێ ئەوانیش بەو هیوایەوە مردن و سەریان نایەوە.. ئەگەر دادگای لوبنان ١٥ ساڵ خۆشگوزەرانیی بۆ کارمەندانی هێنابێت، ئەوا دادگاکانی تر زۆر لەوەی لوبنان زۆرتر!
دادگا، ئەگەر نەتوانێت قەرەبوویەکی ئەگەر کەمیش بێت بۆ قوربانییان نەکات! دەبێ چ سوودێک بە دادپەروەریی نێودەوڵەتی و مرۆڤایەتی بگەیەنێت.
ساڵانێکە هەڵمەتێکی زۆر دەکرێت بۆ گۆڕینی رەوتی ئەم دادگاییانە بۆ بەرەوباشتربوونیان.. هەوڵەکان تاوەکو ئێستا بە ئامانجی خۆیان نەگەیشتوون، لە سەروبەری دوا بڕیاری دادگای تایبەت بە لوبنانیش، لە میدیا خۆرئاواییەکان رەخنەبارانی ئەو دادگاییەکرا بۆ درێژیی ماوەکەی و بەفیڕۆدانی سەرمایەیەکی زۆر. هیوادارم هەوڵەکان زۆرتر چڕببنەوە و دادگا نێودەوڵەتییەکان بە ئاڕاستە سروشتییەکانی خۆیدا بەرێت و دادپەروەریی نێودەوڵەتیش بەرەوپێش ببات.
ئەمەیە راستینەی دادگا نێودەوڵەتییەکان! ئایا دەبێت ئێمە بۆ کەیسەکانی خۆمان، ئەنفال، هەڵەبجە و شنگال، هیچ هیوایەکی ئەوتۆیان لەسەر هەڵبچنین؟!

هاوڕێ باخەوان
٢٠٢٠-٠٨-٢٢

ئەو کەناڵانەی ئەم نووسینانەی تێدا بڵاوکراونەتەوە

1 -ماڵپەڕی رۆژنامەی ئاوێنە
2 - ماڵپەڕی رێکخراوی کوردیپێدیا
3 - تۆڕی کۆمەڵایەتیی فیسبووک

پەڕتووکەکانی نووسەر

1 . لێکۆڵینەوەیەک لەسەر راپەڕینەکەی بەهاری 1991ی باشووری کوردستان - چاپی یەکەم - هۆڵەندا - 1994.
2 . پڕۆژەی پارتی نەتەوەیی کورد - چاپی یەکەم - هۆڵەندا - 1994. چاپی دووەم - هۆڵەندا - 1995. چاپی سێیەم - هەولێر - 2002 - لەبڵاوکراوەکانی رۆژنامەی میدیا – چاپخانەی ئۆفسێتی هەولێر.
3 . کوردستان... نیشتمانی یەکەمینی سۆمەرییەکانە - چاپی یەکەم - هۆڵەندا - 1996. چاپی دووەم – دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس – کوردستان هەولێر – چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە – ژمارەی سپاردن: 91 - 2003.
4 . هاوڕێنامە بۆ مێژووی کوردستان و کورد (یەکەمین کرۆنۆلۆژیای زانستی بۆ کوردستان و کورد) – چاپی یەکەم – بنکەی چاپ و پەخشی سەردەم - زنجیرە (16) - چاپخانەی روون – سلێمانی – 1999.
5 . ئاڵای کورد بۆچی نا؟! تاکوکەی؟! - چاپی یەکەم - دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم - زنجیرە (117) - سلێمانی - 2001.
6 . رۆژی شۆڕش یان رۆژی تیرۆر - چاپی یەکەم – ئۆکتۆبەری 2003 – چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری – ژمارەی سپاردن: 301 - کوردستان – هەولێر.
7 . وشە پەڕتەوازەکان - بەرگی 1 – سەرجەمی 100 وتار و کورتە لێکۆڵینەوەیە کە لەنێوان ساڵانی 1995 و 2005دا لە گۆڤار و رۆژنامە و ماڵپەڕە کوردی و بێگانەکانی کوردستان و هەندەراندا بڵاوکراونەتەوە - ژمارەی سپاردنی (1994)ی ساڵی (2008)ی پێدراوە – چاپخانەی سیما - 2009 – کوردستان – سلێمانی.
8 . وشە پەڕتەوازەکان - بەرگی 2 – چاپی ئەلەکترۆنی.
9 . وشە پەڕتەوازەکان - بەرگی 3 - چاپی ئەلەکترۆنی.
10. ئەدەبیاتی کاژیک – کۆکراوەی بڵاوکراوەکانی کاژیک – چاپی ئەلەکترۆنی.
11. بەراووردەکانی ژیان - پرس و رایەکی بەراووردکارییە بۆ بەرەو نەتەوەییبوون - 2009 - چاپی ئەلەکترۆنی.
12. دەستوورم واهی خوێندەوە - کۆمەڵێک رەخنە و تێبینیی یاسایی، زمانەوانی و لۆجیکییە لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان - 2009 - چاپی ئەلەکترۆنی.
13. زمانی کورد، بگونجێنە بۆ 0 و 1 – 2014 – چاپی ئەلەکترۆنی.
14. رۆڵی رووداوەکانی شنگال لە پێشخستنی دۆزی کورد - 2016 - چاپی ئەلەکترۆنی.
15. دور احداث شنكال في تطوير القضية الكردية، ترجمة ميران حسين - 2016 - چاپی ئەلەکترۆنی.

16. من و کوردایەتی؛ (سەرەتایەک بۆ گفتوگۆی ئەفسانەکانی کوردایەتی) - 2018 - چاپی ئەلەکترۆنی.

Hawrê Baxewan

Wişe Pertewazekan

Bergî 4em

Sercemî ew utar u dîmananeye ke le sêptêmberî 2016we le gowar u rojname u malpere Kurdîykanî Kurdistan u Henderanda bilawkirawnetewe